gemeente Hollands Kroon

Variantenstudie Instandhouding kerktorens Hollands Kroon

Gemeente Hollands Kroon

Datum
januari 2022

Foto omslag
Michaëlskerk, Kerkweg 22 Den Oever
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort/ 317.262
Fotograaf: Dukker, G.J.
Oktober 1995

Inhoudsopgave

1 Inleiding 4

Instandhouding van kerktorens 4

Waarom deze variantenstudie? 4

2 Kerktorens in Hollands Kroon 5

Definitie kerktoren 5

Gebouwen met toren 5

Gebouwen zonder toren 6

Monumentale status 6

Subsidiemogelijkheden 6

3 Subsidieregeling kerktorens 8

Motivering 8

Financiële gevolgen 9

Kanttekeningen 9

Wat betekent dit in de praktijk? 10

3 Alternatieven 11

Variant: Gemeenschap aan zet 11

Variant: Intensieve samenwerking 12

Variant: Gemeente wordt eigenaar 13

1 Inleiding

Een kerktoren is van bijzondere betekenis in een dorp en dient als een referentiepunt. Een karakteristieke kerktoren is kenmerkend in een dorpsgezicht en is onlosmakelijk verbonden met een kerkgebouw. Het kerkgebouw is van veel betekenis voor de gemeenschap, niet alleen voor mensen die geloven. Het is een plaats waar mensen samenkomen en is voor velen ook een symbool voor geloof, hoop en liefde. Andere zien het als een object van culturele en kunsthistorische waarde die ze graag bezoeken en daardoor is een kerkgebouw ook van toeristische waarde. Een kerkgebouw is stedenbouwkundig interessant vanwege de meestal centrale ligging in een dorp of kern en door de maatvoering en robuustheid.

Instandhouding van kerktorens

Het aantal mensen dat op regelmatige basis de kerk bezoekt neemt al jaren af. De verwachting is dat het voor eigenaren daarom steeds moeilijker wordt om het onderhoud van het kerkgebouw te bekostigen. Als een kerkgebouw ook een kerktoren heeft, zijn de onderhoudskosten nog hoger. Dit kan door eigenaren als een zware financiële last worden ervaren. Een kerkgebouw en toren zijn onlosmakelijk verbonden met elkaar en voor de instandhouding van het kerkgebouw moet dus ook de toren in goede onderhoudsstaat worden gehouden.

Hollands Kroon is in september 2021 gestart met het opstellen van een Kerkenvisie. Deze visie is gericht op de toekomst van kerkgebouwen.

Waarom deze variantenstudie?

De eigendomssituatie van de kerktoren van de Michaëlskerk op Oosterland is onderzocht door de Protestantse Gemeente Wieringen en de gemeente Hollands Kroon. Er volgde een juridische procedure om uitsluitsel te verkrijgen.

Tijdens dit proces is in maart 2019 een motie ingediend met hierin de oproep om de juridisch procedure stop te zetten, in gesprek te gaan over de wijze waarop de Michaëlskerk en toren in samenhang kunnen worden geëxplodeerd en tenslotte de raad over de uitvoering te rapporteren.

Begin 2020 is een uitspraak gedaan door de rechtbank Noord-Holland. Het vonnis beslist dat het eigendomsrecht ligt bij de Protestantse gemeente Wieringen.

In een memo van 4 augustus 2020 is de gemeenteraad gevraagd om deze uitspraak te respecteren. Ook is aangegeven dat een eventuele gemeentelijke bijdrage voor het in stand houden van de toren, dient te worden gedaan binnen de kaders van het gemeentelijke monumentenbeleid. Eind 2020 heeft het gemeentelijk monumentenbeleid door de actualisatie van de Erfgoedverordening Hollands Kroon en het vaststellen van de Subsidieverordening Erfgoed definitief vorm gekregen. In 2021 is gestart met de uitwerking van de gemeentelijke monumentenlijst. Hierbij is het uitgangspunt dat niet alles bewaard kan worden en we op basis van een aantal criteria moeten kiezen welk erfgoed we willen beschermen.

De Michaëlskerk heeft de status van rijksmonument en is daardoor geen kandidaat voor de gemeentelijke monumentenlijst, maar wordt dus wel beschermd. De financiële bijdrage in restauratie- en onderhoudskosten via de Subsidieverordening Erfgoed is alleen voor eigenaren van gemeentelijke monumenten. Binnen het huidige gemeentelijke monumentenbeleid kan er dus niets worden gedaan voor de Michaëlskerk.

De gemeente Hollands Kroon is na de uitspraak over het eigendomsrecht in gesprek gebleven met stichting Behoud Oosterlander Kerk (BOK) over de wijze waarop de kerk en de toren in samenhang kunnen worden geëxploiteerd en onderhouden.

Om te onderzoeken op welke manieren de gemeente kan bijdragen aan de instandhouding van deze en andere kerktorens in Hollands Kroon, zijn er verschillende varianten verkend. Deze varianten zijn in deze variantenstudie Instandhouding kerktorens uitgeschreven.

2 Kerktorens in Hollands Kroon

Hollands Kroon telt 36 gebouwen die behoren tot het religieus erfgoed. Dit zijn panden en objecten die zijn gebouwd met een religieus doel. Niet alle religieuze gebouwen hebben een kerktoren. Van deze 36 gebouwen zijn er 23 gebouwen die een kerktoren hebben. Daarnaast zijn er nog twee klokkentorens die los staan van het kerkgebouw.

Definitie kerktoren

Een kerktoren is een hoog opgaand bouwwerk dat is verbonden aan een kerkgebouw. Het materiaal van de kerktoren kan verschillen van het kerkgebouw en bijvoorbeeld ook van hout zijn. In een kerktoren hangen soms één of meerdere klokken met daarbij ook een uurwerk met één of meerdere wijzerplaten. De kerktoren is in dat geval dus ook een klokkentoren. Niet alle religieuze gebouwen hebben een toren.

Gebouwen met toren

De volgende 18 kerkgebouwen hebben een kerktoren:

1. **Kerkje Anna Paulowna**
   Molenvaart 21, Anna Paulowna
   Provinciaal monument
2. **OLV Praesentatie**
   Nieuweweg 13, Anna Paulowna
   Kandidaat gemeentelijk monument
3. **Doopsgezinde Vermaning**
   Heerenweg 48, Barsingerhorn
4. **Sint-Jan de Evangelistkerk**
   Wijdense Spaansweg 58, Breezand
   Kandidaat gemeentelijk monument
5. **Heilige Hippolytus**
   Hoofdstraat 12, Hippolytushoef
   Kandidaat gemeentelijk monument
6. **Ontmoetingskerk**
   Professor ter Veenweg 4, Middenmeer
   Kandidaat gemeentelijk monument
7. **OLV Sterre der Zee**
   Brugstraat 36, Middenmeer
8. **Hervormde kerk**
   Kerkring 2, Middenmeer
   Rijksmonument
9. **Michaëlskerk**
   Kerkweg 20, Oosterland
   Rijksmonument
10. **Kloosterl**
    Paadje 2
    Kandidaa
11. **Hervorm**
    Brink 55, Slootdorp
    Rijksmonument
12. **Gereformeerde kerk**
    Langeweg 3, Slootdorp
    Kandidaat gemeentelijk monument
13. **Heilige Martinus**
    Rijdersstraat 107, 't Veld
    Kandidaat gemeentelijk monument
14. **Nicolaaskerk**
    Westerlanderweg 63, Westerland
    Rijksmonument
15. **Witte Kerkje**
    Noord-Zijperweg 29, Wieringerwaard
    Rijksmonument
16. **Het Kompas**
    Meeuwstraat 44, Wieringerwerf
    Kandidaat gemeentelijk monument
17. **De Samenstroom**
    Terpstraat 40, Wieringerwerf
    Kandidaat gemeentelijk monument
18. **Christus Koningkerk**
    Prof. Granpre Molierestraat 23, Wieringerwerf
    Rijksmonument

In Hollands Kroon is het eigendomsrecht van het kerkgebouw en de kerktoren in vijf gevallen gesplitst. Dat maakt dat de gemeente Hollands Kroon de eigenaar is van de volgende vijf torens:

1. **Willibrorduskerk**
   Dorpsstraat 9, Haringhuizen
   Rijksmonument
2. **Hippolytuskerk**
   Kerkplein 16, Hippolytushoef
   Rijksmonument
3. **Laurenskerk**
   Kerkepad 3, Kolhorn
   Rijksmonument
4. **Maartenstoren**
   Dorpsstraat 179, Nieuwe Niedorp
   Rijksmonument

5. **Lucaskerk**
   Dorpsstraat 177, Winkel
   Rijksmonument

Bij twee kerkgebouwen, daterend uit de 20ste eeuw, staat er een klokkentoren naast het kerkgebouw.

1. **De Samenvaart**
   Molenvaart 421, Breezand
   Kandidaat gemeentelijk monument
2. **Ankerkerk**
   Seringenlaan 17, Hippolytushoef

In totaal zijn er 23 kerktorens en 2 klokkentorens in Hollands Kroon.

Gebouwen zonder toren

Er zijn 11 religieuze gebouwen die geen toren hebben en dus niet relevant zijn voor deze variantenstudie:

1. **De Hoeksteen**
   Tulpenstraat 15, Breezand
   Kandidaat gemeentelijk monument
2. **Nederlandse Hervormde Kapel**
   Gasthuisweg 52, Den Oever
   Kandidaat gemeentelijk monument
3. **Rehoboth**
   Koningstraat 25, Hippolytushoef
   Kandidaat gemeentelijk monument
4. **Doopsgezinde Vermaning**
   Vermaningsteeg 7, Hippolytushoef
   Rijksmonument
5. **Filadelfia Kapel**
   Beltstraat 9, Hippolytushoef
6. **Heidense Kapel Wieringen**
   Stroeërweg 39, Hippolytushoef
7. **Eben Haezerkerk**
   Westfriesedijk 108, Kolhorn
   Kandidaat gemeentelijk monument
8. **Doopsgezinde kerk**
   Dorpsstraat 149, Nieuwe Niedorp
   Kandidaat gemeentelijk monument
9. **Fenixkerk**
   Dorpsstraat 179, Nieuwe Niedorp
10. **Klooster**
    Paadje 22, Nieuwe Niedorp
    Kandidaat gemeentelijk monument
11. **Ruïnekerk**
    Dorpsstraat 31a, Oude Niedorp
    Gemeentelijk monument

Monumentale status

Panden met een monumentale status hebben een instandhoudingsplicht en worden beschermd voor sloop. Het aanzicht van een monument wordt daarmee beschermd omdat voor het aanbrengen van wijzigingen een vergunning benodigd is. Ook voor het uitvoeren van restauratie- en onderhoudswerkzaamheden is een vergunning nodig.

In Hollands Kroon hebben 11 kerkgebouwen met de status van rijksmonument een kerktoren. Eén provinciaal monument is een kerkgebouw met toren. De monumentenstatus van kerken zonder toren zijn voor deze variantenstudie niet relevant.

Er zijn 16 kerkgebouwen geselecteerd als kandidaat voor de gemeentelijke monumentenlijst. Van deze 16 kandidaten hebben 10 kerkgebouwen een toren. Tijdens de gefaseerde uitwerking van de monumentenlijst moet nog blijken of deze kerkgebouwen de monumentale status krijgen. Als deze 10 gebouwen de status van gemeentelijk monument krijgen, betekent dat er zoals bij alle monumenten een instandhoudingsplicht komt voor deze kerktorens.

Subsidiemogelijkheden

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft verschillende subsidies om de zorg voor monumenten te stimuleren. Dit geldt ook voor de kerktorens met de status van rijksmonument. Eigenaren kunnen een aanvraag indienen voor de ‘Subsidieregeling instandhouding monumenten (Sim)’. De Sim is bestemd voor reguliere onderhoudskosten op basis van een zesjarig onderhoudsplan.

Vanaf september 2021 konden eigenaren een aanvraag indienen voor de ‘Subsidieregeling restauratie klinkend erfgoed (Srke)’. De indieningsperiode is vervroegd beëindigd omdat in korte periode al aanzienlijk meer aanvragen waren ingediend dan met het beschikbare budget gehonoreerd kon worden. Het is niet bekend of deze subsidieregeling verlengd of opnieuw opengesteld wordt. Het toont wel aan dat er landelijk veel vraag is naar deze vorm van subsidie.

De Provincie Noord-Holland heeft de subsidie ‘Onderhoud provinciale monumenten Noord-

Holland'. Hier kan enkel het Kerkje Anna Paulowna een aanvraag voor indienen.

De gemeente Hollands Kroon heeft een 'Subsidieregeling Erfgoed'. Deze is bedoeld om eigenaren van gemeentelijke monumenten te ondersteunen in de benodigde onderhouds- en restauratiewerkzaamheden. Het ligt niet voor de hand om deze subsidieregeling te verbreden en open te stellen voor de eigenaren van 128 rijksmonumenten en de 36 provinciale monumenten.

Er zijn ook andere subsidies die interessant kunnen zijn voor monumenteneigenaren bijvoorbeeld de 'Herbestemmingssubsidie' of de 'Onderzoeken duurzaam benutten monumenten Noord-Holland' of de 'Herbestemming, restauratie en verduurzaming monumenten Noord-Holland'. Deze zijn echter niet specifiek inzetbaar voor de kerktorens en daarom niet verder toegelicht in deze variantenstudie.

Tenslotte zijn er nog andere financieringsmogelijkheden, bijvoorbeeld met behulp van een lening via het Restauratiefonds of met gebruik van een subsidie van de Protestantse Kerk genaamd 'Solidariteitskas' die voor veel verschillende dingen kan worden aangevraagd.

3 Subsidieregeling kerktorens

Een gemeentelijke subsidieregeling speciaal voor kerktorens is een generieke en duidelijke oplossing om vanuit de gemeente een bijdrage te leveren aan de instandhouding van kerktorens. De eigenaren kunnen een subsidieaanvraag indienen om een financiële bijdrage te ontvangen voor restauratie- en onderhoudswerkzaamheden. Maar ook voor de instandhouding van luidklokken en uurwerken kan een aanvraag voor subsidie worden gedaan. De klok en het uurwerk zijn immers essentiële onderdelen van een kerktoren, met uitzondering van de torens die vanuit oorsprong geen klokkentoren zijn.

Motivering

Door het vaststellen van een gemeentelijke subsidie voor alle kerktorens in Hollands Kroon worden alle eigenaren, ongeacht monumentenstatus, op dezelfde manier in het onderhoud gefaciliteerd. Elke kerktoren heeft namelijk een eigen palet van waarden. Welke waarden dit zijn kan worden bepaald aan de hand van de beoordelingscriteria die door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) worden gebruikt voor het waarderen van bouwkunst. Alle kerktorens zijn vanwege de oorspronkelijke religieuze bestemming van cultuurhistorische waarde. Daarnaast kan een kerkgebouw vanwege een bijzondere vorm van hoge architectuurhistorische waarde zijn, vanwege de prominente ligging in een dorpskern van hoge stedenbouwkundige waarden zijn of vanwege een vroeg bouwjaar een zeldzame waarde hebben.

Als er problemen zijn om de financiën rond te krijgen voor het beheer van een kerkgebouw, dan heeft de kerktoren voor veel eigenaren geen eerste prioriteit. In het kerkgebouw worden religieuze, culturele of maatschappelijke activiteiten georganiseerd en dit levert inkomsten op. De kerktoren zelf levert financieel gezien niets op. Het beklimmen van een kerktoren tegen een kleine vergoeding is in veel gevallen niet mogelijk. Er gelden strenge veiligheidsvoorschriften om bezoekers een toren te laten beklimmen en veel trappen zijn hier niet voor geschikt.

De kerktoren is onlosmakelijk verbonden aan het gebouw. De subsidieregeling voor kerktorens is een bijdrage in het verlichten van de financiële last om het gehele kerkgebouw te onderhouden.

Er zijn twee klokkentorens die niet vastzitten aan het kerkgebouw. Deze zijn van belang voor de ensemblewaarden van de kerk en daarom is de subsidieregeling kerktorens ook voor de klokkentorens die losstaan.

In totaal zijn er 23 kerktorens, waarvan 5 kerktorens in eigendom van de gemeente zijn, en 2 klokkentorens die horen bij een kerkgebouw, in de gemeente Hollands Kroon. Dat maakt dat er in totaal 20 torens in aanmerking komen voor de subsidieregeling kerktorens. Hiervan hebben 13 torens op dit moment geen monumentale status. Dat betekent dat er geen subsidieaanvraag kan worden gedaan bij het Rijk, de provincie of de gemeente ten behoeve van de instandhouding. De subsidieregeling kerktorens is voor deze eigenaren dus echt van meerwaarde. De kerkgebouwen met een toren die wel een monumentenstatus hebben, kunnen een subsidieaanvraag ten behoeve van de kerktoren doen, aanvullende op de andere subsidies.

Er zijn vijf kerktorens in eigendom van de gemeente. Hiervoor kan geen subsidieaanvraag worden ingediend en daarom zijn deze niet meegeteld. Dit is in lijn met de huidige Subsidieverordening Erfgoed namelijk: ‘Subsidie kan niet worden verleend voor monumenten of varend erfgoed in eigendom van het Rijk, een provincie of een gemeente of een daartoe behorende dienst of instelling (artikel 14, lid 3)’.

Financiële gevolgen

De subsidieregeling voor kerktorens behoeft nog verdere uitwerking voordat een Subsidieverordening Kerktorens ter besluitvorming wordt aangeboden. De huidige Subsidieverordening Erfgoed kan als voorbeeld dienen.

Het percentage dat maximaal van de subsidiabele kosten wordt vergoed en het maximumbedrag per subsidieaanvraag zijn beide van invloed op het bedrag dat uiteindelijk aan subsidie wordt toegekend.

Om de hoogte van de subsidie te bepalen, is er gekeken naar gemeenten die al een subsidieregeling voor kerktorens hebben. Ter referentie kan niet naar de andere P10 gemeenten worden gekeken, zoals bij het vaststellen van de huidige Subsidieverordening Erfgoed is gedaan. Geen van deze 28 andere P10 gemeenten heeft een subsidie speciaal gericht op kerktorens. Er zijn twee voorbeelden gevonden van gemeenten die wel een dergelijke subsidieregeling hebben:

- Gemeente Noordoostpolder heeft de 'Subsidieregeling groot onderhoud kerktorens Noordoostpolder 2002' waarbij 50% van de subsidiabele kosten worden vergoed met een maximum van € 25.000, -.
- Gemeente Den Haag kent de 'Subsidieregeling beschermde kerkgebouwen Den Haag 2021' waar er voor de hoogte van de subsidie onderscheid wordt gemaakt tussen rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten. Voor rijksmonumenten geldt dat er maximaal 20% van de subsidiabele kosten worden vergoed met een maximum van € 5000,- per aanvraag. Bij gemeentelijke monumenten kan er maximaal 50% van de subsidiabele kosten worden vergoed zonder maximumbedrag per aanvraag.

In de huidige 'Subsidieverordening Erfgoed Hollands Kroon' voor gemeentelijke monumenten wordt 25% van de subsidiabele kosten vergoed met een maximaal bedrag van € 12.500, - per aanvraag voor een monument zonder woonfunctie, zoals een kerkgebouw.

In de verdere uitwerking van een subsidieverordening kerktorens kan gedacht worden aan een percentage van 50% van de subsidiabele kosten met een maximaal bedrag van € 15.000, - per aanvraag. Dit percentage van vergoeding van de subsidiabele kosten sluit aan bij de referentiegemeenten en past ook bij het beeld dat het onderhoud aan de toren een grote extra kostenpost is.

Het ligt voor de hand om te kiezen voor een systematiek met een subsidieplafond die niet overschreden mag worden. Er kan gedacht worden aan een subsidieplafond ter hoogte van € 60.000, -. Dit bedrag is gebaseerd op 20 torens die een aanvraag kunnen indienen voor subsidie ten gunste van de instandhouding van de toren, de klokken en/of het uurwerk. Hierbij wordt de aanname gemaakt dat niet iedere eigenaar op hetzelfde moment onderhoudswerkzaamheden gaat uitvoeren. Gemiddeld wordt er om de 5 jaar regulier onderhoud uitgevoerd, denk hierbij bijvoorbeeld aan schilderwerkzaamheden of het injecteren van metselwerk tegen opstijgend vocht. In de praktijk worden deze reguliere restauratie- en onderhoudswerkzaamheden aan een toren door een eigenaar tegelijkertijd aangepakt. Dan hoeft er slechts eenmaal een steiger opgezet te worden, dat bespaart kosten. Daarnaast is er gemiddeld één keer in de 15 tot 20 jaar groot onderhoud en restauratiewerk noodzakelijk.

Met de subsidieregeling kerktorens kunnen we jaarlijks in ieder geval 4 eigenaren van kerktorens faciliteren in het uit te voeren onderhoud. Om de subsidiegelden goed te verdelen onder de eigenaren van kerktorens kan in de regeling worden opgenomen dat er slecht 1 keer per 5 jaar een aanvraag ingediend kan worden. Het tegelijkertijd uitvoeren van de onderhoudswerkzaamheden wordt daarmee gestimuleerd.

Kanttekeningen

De subsidieaanvragen worden behandeld op volgorde van aanvraagdatum. Op het moment dat het subsidieplafond overschreden is, komt een eigenaar pas het volgende jaar in aanmerking voor subsidie.

De kosten voor het restaureren van de toren van de Hippolytuskerk bedroegen afgelopen jaar ruim 2,5 ton. De subsidieregeling kerktorens kan

dienen als een regelmatige financiële bijdrage aan het reguliere onderhoud maar is daarmee niet afdoende om een significante bijdrage te leveren in het groot onderhoud.

Ondanks dat via een subsidieregeling een financiële bijdrage aan de kerktoren wordt mogelijk gemaakt, is er nog steeds een risico op onderhoudsverzuim. Slechts een percentage van de subsidiabele kosten kan worden uitgekeerd en dat betekent dat de eigenaar altijd een gedeelte van het onderhoud zelf moet bekostigen. Een eigenaar kan daarop besluiten geen aanvraag te doen voor de subsidie als de kosten die de eigenaar zelf moet maken voor onderhoud of restauratie te hoog zijn.

Wat betekent dit in de praktijk?

Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van deze subsidieregeling wordt dit toegelicht aan de hand van een voorbeeld. De Michaëlskerk dient als voorbeeld omdat er gesprekken gevoerd zijn met stichting Behoud Oosterlander Kerk (BOK) over de instandhouding.

Stichting BOK is verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud aan de kerktoren. Ter aanvulling op de Sim-subsidie kunnen ze een aanvraag indienen voor de gemeentelijke subsidie ten behoeve van de instandhouding van de kerktoren. Stel dat het uurwerk in de toren moet worden gerestaureerd en de subsidiabele kosten voor deze werkzaamheden bedragen € 27.000, -. 50% van deze kosten komt op een bedrag van € 13.500, -. Dit is geen overschrijding van het maximale bedrag per aanvraag. Er kan daarom een subsidie van € 13.500, - worden toegekend.

3 Alternatieven

Er zijn andere varianten mogelijk hoe de gemeente kan bijdragen aan de instandhouding van kerktorens. Deze varianten zijn op dezelfde wijze toegelicht als de subsidieregeling voor kerktorens. De varianten kunnen daardoor met elkaar worden vergeleken.

In het kort zijn dit de varianten:

- Gemeenschap aan zet
- Intensieve samenwerking
- Gemeente wordt eigenaar

Variant: Gemeenschap aan zet

De eigenaar van de kerk is zelf verantwoordelijk voor het onderhoud van de toren ten behoeve van de instandhouding. De gemeenschap en gebruikers hebben een actieve rol in het beheer, het uitvoeren van de kleine restauratiewerkzaamheden, het opstellen van een meerjarig onderhoudsplan en het verzamelen van financiële middelen voor de grote onderhoudswerkzaamheden.

Motivering

Deze variant sluit aan bij het huidige accommodatiebeleid van Hollands Kroon. Het streven is om de verantwoordelijkheid van gebouwen met een publiek-maatschappelijke functie onder te brengen bij particulieren, verenigingen, instellingen en besturen.

Er zijn daarnaast meerdere subsidiemogelijkheden waar eigenaren van kerktorens met een monumentale status aanspraak op kunnen maken. Er zijn 10 kerkgebouwen met toren die kandidaat zijn voor de gemeentelijke monumentenlijst. Deze kerken kunnen alleen worden aangewezen als monument als de eigenaar hier instemming voor geeft. Voor deze kerkgebouwen is het dan ook mogelijk om een monumentensubsidie aan te vragen bij de gemeente. Er zijn dan slechts 3 van de 20 kerktorens die geen monumentenstatus hebben en dus geen subsidie kunnen aanvragen.

Financiële gevolgen

Geen

Kanttekeningen

Het behoud en daarmee de instandhouding van de kerktoren is afhankelijk van de stichting en daarmee dus afhankelijk van de inzet en mogelijkheden van de vrijwilligers en de gemeenschap.

Wat betekent dit in de praktijk?

Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de variant ‘Gemeenschap aan zet’ wordt dit toegelicht aan de hand van een voorbeeld. De Michaëlskerk dient als voorbeeld omdat er gesprekken gevoerd zijn met stichting Behoud Oosterlander Kerk (BOK) over de instandhouding.

Stichting BOK draagt zorg voor het beheer en het onderhoud aan de toren. Dit doen zij in samenspraak met de andere twee stichtingen die betrokken zijn bij de Michaëlskerk. Dit zijn de stichting Culturele Kring Wieringen (CKW) en de stichting Oecumenisch Centrum Michaëlskerk (OCM). Vanwege de status als rijksmonument geldt er een instandhoudingsplicht. Bestaande subsidies van de RCE en de wisselende subsidies van de provincie worden in de gaten gehouden en aangevraagd om een deel van de onderhoudskosten te bekostigen.

Variant: Intensieve samenwerking

De gemeente gaat een intensieve samenwerking aan met de eigenaar van een kerkgebouw. Er worden onderling afspraken gemaakt over deze samenwerking. Hierin is de wederzijdse verantwoordelijkheid het uitgangspunt. Dit wordt vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst.

Om voor deze intensieve samenwerking met de gemeente in aanmerking te komen, moet het kerkgebouw en de daarbij behorende toren van belang zijn voor het dorp. Dit belang kan op een van de volgende twee manieren worden bepaald:
1. De gevestigde functies in het kerkgebouw zijn van toegevoegde waarde voor het dorp. Denk hierbij aan een religieuze, culturele of maatschappelijke functies die van grote meerwaarde zijn voor de gemeenschap;
2. Het kerkgebouw is nog de enige plaats in het dorp dat zou kunnen dienen als ontmoetingsplaats. Voor de vitaliteit van de dorpskern is daarom de instandhouding en toegankelijkheid van het kerkgebouw belangrijk.

Motivering

Met deze variant is het mogelijk om maatwerk te bieden. De wederzijdse afspraken die in de samenwerkingsovereenkomst worden vastgelegd, kunnen per kerkgebouw verschillen. Deze afspraken moeten aansluiten op wat er in de praktijk nodig is.

In deze variant is er weinig onderscheid tussen de kerktoren en het kerkgebouw. Deze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en voor de instandhouding van de toren moet dus ook rekening worden gehouden met de exploitatie van het kerkgebouw.

Bij deze samenwerking tussen gemeente en eigenaar gaat het niet enkel om financiële ondersteuning. De overeenkomst zorgt ervoor dat beide partijen met elkaar in gesprek blijven over de toekomst van het kerkgebouw, de brede inzetbaarheid van het gebouw voor de gemeenschap en het organiseren van activiteiten. Dit laatste is nodig om gezamenlijk verantwoordelijkheid te dragen voor het onderhoud van zowel het kerkgebouw als de toren.

Financiële gevolgen

Dit is afhankelijk van de afspraken die gemaakt worden tussen de twee partijen. Er kan een vast maximaal bedrag worden afgesproken voor de jaarlijkse bijdrage aan onderhoudskosten of een vast aandeel in de jaarlijkse reservering voor de onderhoudsvoorziening. Om de hoogte te bepalen van dit bedrag of aandeel kan een recent inspectierapport worden gebruikt of een meerjarig onderhoudsplan. Daarmee wordt inzichtelijke welke onderhoudswerkzaamheden worden verwacht de komende jaren.

Kanttekeningen

Als voor deze variant wordt gekozen, moet er een verdere uitwerking volgen van een samenwerkingsovereenkomst.

Het is alleen mogelijk om een samenwerkingsovereenkomst af te sluiten als het eigendomsrecht bij een stichting, vereniging, instelling of betrokken inwoners ligt. Als de eigenaar geen instemming geeft voor het opstellen van een samenwerkingsovereenkomst is de intensieve samenwerking niet mogelijk.

Wat betekent dit in de praktijk?

Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de variant ‘Intensieve samenwerking’ wordt dit toegelicht aan de hand van een voorbeeld. De Michaëlskerk dient als voorbeeld omdat er gesprekken gevoerd zijn met stichting Behoud Oosterlander Kerk (BOK) over de instandhouding.

Op Oosterland dient de Michaëlskerk als religieuze en culturele ontmoetingsplaats en is daarom van toevoegde waarde voor het dorp. Er wordt een samenwerkingsovereenkomst opgesteld tussen de gemeente en stichting Beheer Oosterlander Kerk. Hiermee is de wederzijdse verantwoordelijkheid vastgelegd. Er worden bijvoorbeeld afspraken gemaakt over hoe de continuïteit van de samenwerking gewaarborgd is, voor welke onderwerpen de samenwerking wordt opgezocht, welke inspanningen worden verricht, wanneer er op regelmatige basis evaluatiemomenten over de samenwerking zijn en op welke wijze de overeenkomst kan worden beëindigd door een van de partijen.

Variant: Gemeente wordt eigenaar

De gemeenschap kan niet langer of is niet bereid zelf het onderhoud van de kerktoren te financieren. De instandhouding van de toren komt daarmee in gevaar. Het is voor de gemeente heel lastig om te bepalen wanneer dit precies is. Een goede verstandhouding tussen gemeente en stichting is daarom vereist. De stichting moet de ruimte krijgen om een dergelijk noodsignaal bij de gemeente af te geven.

De gemeente kan besluiten om de kerktoren in eigendom te nemen als het aansluitende kerkgebouw van religieus, cultureel of maatschappelijk belang is voor de gemeenschap, de toren van groot belang is voor de identiteit van het dorp en/of de toren een monument is. Het eigendomsrecht van de kerktoren wordt verkocht aan de gemeente.

Motivering

Door het eigenaarschap aan te gaan wordt de gemeenschap ontlast van het onderhoud aan de kerktoren. De gemeente Hollands Kroon heeft daarmee de instandhoudingsplicht van het monument. Het onderhoud van de kerktoren wordt ondergebracht bij de gemeentelijke organisatie.

Financiële gevolgen

Het is niet mogelijk om de toren ‘om niet’ in eigendom te nemen. Dat betekent dat de toren niet voor een symbolisch bedrag, maar voor een realistische markconforme prijs moet worden gekocht. Een taxatierapport kan inzicht geven in de prijs.

Kanttekeningen

Allereerst moet er een taxatie worden gedaan van de kerktoren door een onafhankelijke deskundige partij. Daarna volgt er een verdere uitwerking van de koopovereenkomst waarin de marktconforme koopsom is bepaald, de bijkomende kosten voor de overdracht zijn bepaald en de actuele staat van het pand. Juridisch gezien wordt dit proces niet eenvoudig.

De kerktoren en het kerkgebouw zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Bij de aankoop van de kerktoren door de gemeente moeten er ook afspraken worden gemaakt over de ondeelbaarheid van de toren en het gebouw. De instandhouding van de kerktoren en het kerkgebouw moeten van beide partijen een doel zijn.

De aankoop van de toren biedt geen garantie voor het behoud van het gehele kerkgebouw voor de toekomst. De eigenaar van het kerkgebouw kan na verkoop van de toren nog steeds bij de instandhouding van het kerkgebouw financiële uitdagingen zien.

Wat betekent dit in de praktijk?

Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de variant ‘Gemeente wordt eigenaar’ wordt dit toegelicht aan de hand van een voorbeeld. De Michaëlskerk dient als voorbeeld omdat er gesprekken gevoerd zijn met stichting Behoud Oosterlander Kerk (BOK) over de instandhouding.

Stichting BOK is de eigenaar van het kerkgebouw en daardoor verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud. Het is een rijksmonument en dus geldt er een instandhoudingsplicht. Vanwege deze instandhoudingsplicht kan de kerk in aanmerking komen om te worden gekocht door de gemeente, om daarmee de instandhouding te waarborgen.

Als stichting BOK het onderhoud van de kerktoren niet meer kan bekostigen, komt de instandhouding in gevaar. De verkoop van de kerktoren kan financiële ruimte creëren zodat stichting BOK het kerkgebouw goed kan blijven onderhouden. Maar de verkoop van de toren biedt geen garantie voor het kerkgebouw.

Om de verkoopwaarde van de Michaëlskerk te bepalen kan het taxatierapport worden gebruikt die stichting BOK in 2017 heeft laten maken bij de aanschaf van de kerk. Aan de hand daarvan kan er onderhandeld worden over een juiste prijs.

Na het afsluiten van de koopovereenkomst is de gemeente de nieuwe eigenaar van de kerktoren. De kerktoren komt daarmee in beheer en onderhoud van de gemeente. Als de verkoop rond is, kan er een meerjarig onderhoudsplan worden gemaakt om gelden voor de begroting te reserveren voor het onderhoud aan de Michaëlskerk.